

Rehabiliter Hans Jakob Skaar Pedersen!

Ved rettsoppgjøret etter krigen skjedde det jeg oppfatter som et klart justismord i Stavanger, ved at lederen for statspolitiet i Stavanger, Hans Jakob Skaar Pedersen, ble dømt til døden og henrettet.

Jeg mener man skylder Skaar Pedersens ettermæle, og hans familie, at saken blir vurdert av en uavhengig komité oppnevnt av ordføreren i Stavanger, og at en eventuell anbefaling om rehabilitering blir tatt til etterretning av ordføreren eller formannskapet/bystyret.

Jeg tenker da ikke på de sider av saken som er del av den mer retts-historiske vurdering av etterkrigsoppgjøret, som straffbarheten av medlemsskap i NS, rammer for de instruksjoner som lovlig kunne kreves etterkommet av okkupasjonsmakten, lovligheten av å gi straffebestemmelser tilbakevirkende kraft, osv.

Ingen, selv ikke Vidkun Quisling og de av ham oppnevnte høyesterettsdommere, osv., ble fradømt livet på grunn av medlemsskap i NS, medvirkning til gjennomføring av endringer i statsstyrelsen i Norge, eller utførelse av ordre fra tyske myndigheters side. Politiinspektør Knut Rød i Oslo ble frifunnet, til tross for den nidkjærhet han viste utførelsen av instruks om arrest av jøder for overlevering og transport til Tyskland. Hans aksjoner ble karakterisert som svært velorganiserte og effektive, og kostet nær 400 jøder livet!

Når Skaar Pedersen ble dømt til døden, var det fordi tiltalen også omfattet 4 tilfelle av voldsutøvelse mot hjemmefrontsmenn perioden 4. til 16. april 1945, d.v.s tortur. Skadene var forbigående, og ingen fikk varig men.

Voldsutøvelsen står ikke i forhold til det man vanligvis tenker på når det er tale om tortur. Selv om man ser bort fra den hensikt som lå bak voldsutøvelsen, representerer det en grenseløs mangel på forholdsmessighet mellom det Skaar Pedersen gjorde seg skyldig i gjennom 12 dager i april 1945, og dødsstraffen. Det er likevel ikke hovedbegrunnelsen for forslaget om rehabilitering.

Hovedbegrunnelsen er at Skaar Pedersen handlet som han gjorde mot fire hjemmefrontsmenn i krigens slutfase for å hindre gjennomføring av konkrete trusler om represalier, i form av skyting av 10 fremtredende borgere i Stavanger. Gjennom at de norske tjenestemenn i Statspolitiet i Stavanger, med Skaar Pedersen i spissen, fremsto som handlekraftige og fulle av initiativ, ble Gestapo holdt i sjakk. Behandlingen av de 4

hjemmefrontsmenn ville også uten tvil ha vært vesentlig hardere om ikke Skaar Pedersen hadde aksjonert som han gjorde. Ved at de norske i statspolitiet ble på sine poster og agerte som de gjorde, ble det ikke aktuelt med de represalier det var truet med, i form av skyting av fremtredende borgere. Og, ikke minst, lederen for Gestapo ble avvæpnet av norske politifolk når han i beruset tilstand ville gå ned i fengselet i underetasjen for å skyte de norske fangene!

Beviset for at Skaar Pedersen hadde særlige beveggrunner, ligger i dagen når man tenker på at det han gjorde i april 1945 var i strid med det han hadde stått for under hele krigen. Han var overbevist nasjonalsosialist, men hadde et ytterst avmålt forhold til okkupasjonsmakten og tyskere i sin alminnelighet. Han var en ytterst loyelig borger i alle henseende, på godt og (for noen av de som møtte ham) vondt. Han innprentet sine underordnede at tortur var i strid med grunnloven, og fikk endog avsatt en ansatt som ikke fulgte hans pålegg om å avstå fra vold.

Det er helt utenkelig at en person med en slik bakgrunn blir torturist for "sakens skyld" på et tidspunkt da alle visste at krigen snart ville ende med fullstendig nederlag for tyskerne.

Saken gikk for lagmannsretten, og dødsdommen ble stadfestet av Høyesterett. Jeg har gått igjennom lagmannsrettens dom og avisreferatene fra lagmannsrettssaken. Det er særdeles vanskelig å lese ut av dette at Skaar Pedersen har fremkommet, eller fått anledning til å fremkomme, med konkrete opplysninger om sine motiver.

Sentralt står spørsmålet om listen på 10 fremstående borgere av Stavanger, som var utpekt til å bli skutt som represalier for drap på gestapister begått av motstandsfolk, og da først og fremst kommunistene. At det forelå en slik liste, er dokumentert av historikeren Lars Eirik Vaale i kronikken "Dødsdommen over Hans Skaar Pedersen" i "Aftenbladet" 9. mai 2005. Jeg er ikke i stand til å finne spor av henvisningen til en slik liste i dommene fra lagmannsretten og Høyesterett, eller i avisreferatene fra saken i lagmannsretten. Redaktør Sven Egil Omdal opplyste i Byhistorisk forening 31. oktober 2007 at aktor i saken, Andreas Cappelen, som ellers husket saken i detalj, ikke kunne huske at noen slik liste noen gang var nevnt.

Likevel er det utvilsomt at listen forelå. I søknaden om benådning av 13. mars 1946, skriver forsvarer for Høyesterett, h.r.advokat Leif S. Rode, bl.a.

"Dette førte til at Skaar Pedersen var redd for at en tidligere trussel fra tysk side om at det skulle skytes 10 norske gisler som represalier hvis de 10 skyldige ikke blev funnet, vilde bli realisert ... Meddelsen om at gisler vilde bli skutt hadde han tidlig på vinteren fått av chefen for det tyske sikkerhetspoliti ..."

Jeg må legge til grunn det dommene og avisreferatene viser, at denne listen, og i det hele tatt trusler om represalier, i det hele tatt ikke fremkom for domstolene eller i referatene i pressen. Det er ting som tyder på at Skaar Pedersen ble avbrutt av lagmannen når han forsøkte å forklare seg om sine beveggrunner.

"Stavanger Aftenblad" skrev i referatet fra lagmannsrettssaken 26. oktober 1945, Det var volden mot hjemmefrontmannen Vesterhus som var først i tiltalebeslutningen. "På spørsmål om han hadde slått Vesterhus innrømmer tiltalte etter en masse utflukter at han hadde slått" Avisen "Stavanger" skrev samme dag i forbindelse med spørsmål fra lagmannen om hvorfor han hadde slått: "Tiltalte kommer her med en lengre forklaring, vil snakke seg vekk fra saken, men lagmannen avbryter ham." Jeg må tolke dette slik at Skaar Pedersen ikke fikk anledning til å gi nærmere forklaring om *hvorfor* han utøvet vold; lagmannen var bare interessert i bekreftelse på at det skjedde og detaljer om hvordan det skjedde!

Det står riktignok i lagmannsrettens dom: "Mishandlingene forsvarer han med at det var påkrevet å tvinge frem opplysninger for derigjennom å forhindre videregående aksjoner fra sikkerhetspolitiets side." I forlengelsen av dette argument kan man jo nesten si at det beste ville vært at hjemmefronten var blitt uskadeliggjort; da ville det bli fred og orden! Det er noe helt annet enn det Skaar Pedersen ville ha redegjort for, om han ikke var blitt stanset av lagmannen.

Man kan selvsagt stille spørsmål om mishandling av fanger kan være unnskyldelig, selv om det skjer for å hindre større ulykker? Det kan da minnes om Feldmannsaken, der grenseloser med tilknytning til hjemmefronten drepte et jødisk ektepar som de skulle lose over til Sverige - og tilegnet seg et større pengebeløp og et gullur. Unnskyldningen var at det var risiko for at organisasjonen kunne bli rullet opp, og losene ble frifunnet for drap.

Motstandsmannen, redaktør Oskar Hasselknippe i VG, rykket ut til kraftig forsvar for grenselosene. Jeg har tillatt meg å endre tidspunktet i et sitat fra det han skrev, som også kan være et forsvar for Skaar Pedersen:

“Nå skrikes det opp om ansvarsløshet. Vi må da få lov å rette et spørsmål til dem som skriker høyest: Hvor var du da kampen raste som verst? Skulle du ikke i stedet takke din Skaper for at du ikke i april 1945 måtte ta slike voldsomme avgjørelser og sette dem ut i livet?”

Hans Jakob Skaar Pedersen måtte ta voldsomme avgjørelser, og det ble hans bane. Man skylder hans ettermæle og familien å sikre en rehabilitering i den form som i praksis er mulig.

Pål Mitsem, Randaberg